

Emansipaatio on kautta aikojen perustellut oikeutuksensa historialla. Olipa kysymyksessä orjien vapautus, porvariston vallankumous tai järjestäytyneen työväestön esiinmarssi, nimenomaan historiallisesti todisteltu sorronalaisuus on ollut se voima, jolla emansipoituvien väestöryhmien taistelutahtoa on ruokittu.

Vapautumisilmiö sinänsä on liittynyt erityisesti länsimaiden historiaan ja siinäkin erityisesti viime vuosisatoihin. Valistus, Englannin teollistuminen ja Ranskan suuri vallankumous ovat niitä tapahtumia, joiden on katsottu avanneen ideologiset ovet uusien väestöryhmien sosiaaliselle ja poliittiselle emansipaatiolle, uuden poliittisen kansalaisuuden ja kansalaisyhteiskunnan kehittymiselle. Nämä tapahtumat on nimetty keskeisiksi rajapyykeiksi myös modernin eurooppalaisen individualismin, tiederationiteetin ja edistysoptimismin synnyssä.

Myös naisemansipaatiolla on juurensa tässä samassa historiassa. Itse asiassa sitä on mahdoton erottaa siitä kokonaisuudesta, jossa pimeäksi leimattu keskiaika säätyjärjestelmineen, uskonnollisesti perusteltuine valtiolaitoksineen ja tiedekäsityksineen, kollektiivisine ihmisenäkemyksineen ja alamaisidentiteetteineen irrotti lopullisesti otteensa ja ”vapautti” modernin eurooppalaisen ihmisen syntymään.

Naisemansipaatiolla on siis selvä ajallinen alku ja, mikäli historiaan on uskomista, myös loppu tulee koittamaan ennemmin tai myöhemmin. Tämä on seikka, jota haluan erityisesti korostaa. Korostan tätä siksi, että kansalaiskeskustelussa ja usein myös nykytieteitä edustavassa naistutkimuksessa naisemansipaatio yleisesti mielletään eräänlaiseksi ylihistorialliseksi ilmiöksi; kuin kysymyksessä olisi ikuinen idea, jota kautta ihmiskunnan historia on määrätietoisesti etsinyt toteutumistaan. Hyvin yleisesti puhutaan myös emansipaation aaltomaisesta liikkeestä, jossa naiset aste asteelta, aaltomaisten taistelukausien kautta ovat täydentäneet universaalia vapautustaan.

Tällaiselle näkemykselle on ominaista *ensiksikin* se, että sen käsitteistöä ei ole suurtakaan sijaa vivahteille. Emansipaatio on yksiselitteisesti vapautumista, jonka sisältö ymmärretään historiassa samaksi kuin tällä hetkellä. Käytännössä tämä näyttää merkitsevän käsitteen sisällöllistä hämäryyttä — otaksuvia, jotka oletetaan niin yleisesti ja yhteisesti hyväksytyiksi, ettei niistä katsota olevan tarvetta edes keskustella, kriittisestä analysoinnista puhumattakaan.

Toiseksi, tyypillistä ja hieman paradoksaalistakin tälle käsitykselle on, että muiden vapautusliikkeiden tavoin se kuitenkin perustelee oikeutuksensa historialla. Se perusargumentaatio nojaa nimenomaan historialliseksi ymmärrettyyn sorronalaisuuteen. Naisliikkeessä ja osin myös naistutkimuksessa tämä on merkinnyt sen ajatuksen lanseeraamista yleiseen tietoisuuteen, että naiset tämän hetken toiminnallaan olisivat ikään kuin vapauttamassa koko naissukupuolta ihmiskunnan historian mittaisesta alistuksen ikeestä. Että he olisivat vihdoin astumassa siihen täysivaltaisuuteen,

jota jo menneet naissukupolvet tavoittelivat mutta joka jäi niille pelkäksi unelmaksi.

Tässä ajattelussa, joka usein samastuu myös naisnäkökulmaan, historian ihmisillä ei juuri ole itseisarvoa. Jo alkuotaksuissa heidät on taivutettu nykyhetken mittapuuhin. He ovat kuin raaka-ainetta, jota nykyihminen muovaillee mielivaltaisesti omaan ajatteluunsa sopivaksi. Tai he ovat kuin marionetteja, joiden liikuttajina toimivat modernin ajan tahto ja tavoitteet. Marionettien liikkeistä tärkeiltä ja hyväksyttäviltä näyttävät vain ne, joista nykyihminen tunnistaa oman prototyypinsä, ja tavoitteista huomionarvoisilta vain ne, joista hän on löytävinään oman ajattelutapaansa hapuilevat idut. Muu leimautuu vapautumispyrkimyksiä tukahduttavaksi taantumukseksi tai hautautuu muuten merkityksettömänä historian mittaamattomaan hämärään.

Historiallinen subjektiviteetti myönnetään toisin sanoen vain niille naisille, joiden toiminta voidaan tulkita nykyisiä emansipaationäkemyksiä tukevaksi. Muut unohdetaan ns. rakenteistuneen alistuksen uhreiksi, historiallisen liikkeen tahdottomiksi objekteiksi. Tällainen suhde menneisiin sukupolviin muistuttaa minusta herran suhdetta palvelijaan, alistajan suhdetta alistettuun.

Ymmärrän hyvin, ettei tällainen tulkinta välttämättä tunnu ongelmalta niistä, jotka ovat korviaan myöten upoksissa tämän hetken epäoikeudenmukaisuuksiin. Ongelmallisuutta eivät välttämättä tunnista myöskään ne, jotka tutkimustyössään keskittyvät nyky-yhteiskuntiin ja joille historia sen mukaisesti näyttäytyy vain epämääräisesti ”perinteisenä”, vastakohtana modernille; historia on heille vain strategista perustelua muutokselle.

Sitä sen sijaan on vaikeampi ymmärtää, että myös naishistorian eräät suunnat ovat asettuneet problematisoimatta tällaisen emansipaatiokäsityksen tulkeiksi. Ne ovat ottaneet tutkimuksen taustateoriaksi sen, mitä minun käsitykseni mukaan tulisi juuri historiallisesti analysoida ja purkaa.

Tällaisiin lähtökohtiin nojaava naishistoria on kuin kehä, joka alkuotaksumiinsa dogmaattisesti sitoutuen vahvistaa itseään yhä laajemmalle ulottuvalla ja yksityiskohdisaan yhä täsmällisemmäksi tarkentuvalla historiallisella aineistolla. Ominaista sille on myös, että se ummistaa yhä tiukemmin silmänsä omasta tulkinnastaan poikkeavilta menneisyyden näkemyksiltä ja sulkee emansipaation nimissä entistä tiukemmin korvansa tieteen omimpaan olemukseen erottamatta kuuluvalta kritiikiltä.

On monessa mielessä kohtalokasta, jos naishistorian rooli ohentuu tähän, jos naisen olemuksen mystifiointi ja naisen yhteiskunnallisen alistuksen liällinen historiallistaminen johtavat siihen, että naishistoria sulkeutuu sosiaalisesti, dogmatisoituu tieteellisesti ja että sen yhteiskunnallinen tehtävä kaventuu vain seksistisen uskomusjärjestelmän historialliseen kuvittamiseen. Jos historioitsija ei kykene valottamaan ihmisenä olemisen ajallista ja kulttuurista monimuotoisuutta, kuka sen sitten tekee? Jos historioit-

sija ei kykene osoittamaan yhteiskunnallisten ilmiöiden aikadonnaisuutta ja asettamaan myös tämän hetken käsitteitä, ajattelutapoja ja sosiaalista liikehdintää historialliseen perspektiiviin, kuka sitten? Jos historioitsija ei kohtele kunnioittavasti menneitä sukupolvia ja pyri pietteettisesti, mutta kriittisesti, omat arvojärjestelmät häivyttään, hahmottamaan näiden ratkaisuja selvitä omasta elämänprojektistaan, ei sitä varmasti tee kukaan muukaan.

Kohtalokasta naishistorian oheneminen on myös siksi, että kun menneisyyden monimuotoisuus lukkiutuu nykyisyydestä nouseviin dogmeihin, lukkiutuvat myös vaihtoehdot visiot tulevaisuuteen. Muutos näyttyy yhtenä väijäämättömästi etenevänä ketjuna, jonka käyteenomana on edelleen usko jatkuvasti täydentyvään edistykseen, siitäkin huolimatta että se on jo nyt näyttänyt monet traagiset kasvonsa. Samoin lukkiutuvat naisen identiteetti, yhteiskunnallinen sukupuoli ja emansipaatiokäsitykset vain niihin määreisiin, joita historiallisesti lyhytikäinen moderni aika-kaus on tuottanut. Sen sijaan että nykyisyys historiallistuisi, se ikuistuu. Sen sijaan että nykyihmisen historiallinen itsetajunta rikastuisi, se köyhtyy.

Lyhytnäköisten emansipaatiotavoitteiden toivossa naishistoria menettää näin sekä omimman olemuksensa historiantutkimuksena että sen yhteiskuntakriittisen roolinsa, joka sillä avoimessa ja valvutuneessa kansalaiskeskustelussa voisi parhaimmillaan olla. Jäljittäessään yksisilmäisesti patriarkaatin ylihistoriallista jatkuvuutta se kadottaa myös otteensa historiallisten katkosten tunnistamiseen. Sukupuolijärjestelmät eivät naishistorian populaareimmissa tulkinnoissa palaudukaan kulloisiinkin historiallisiin kokonaisprosesseihin, vaan irtaantuvat niistä ja kiinnittyvät patriarkaatin ylihistorialliseen jatkumoon. Näin tavallaan annetaan synninpäästö omalle yhteiskunnallemme, jonka katsotaan kantavan hartioillaan vain naislistuksen vuosituhanhantista perinnettä.

Oma käsitykseni, jonka pitävyyttä testaan edelleen tutkimuksella, on *ensiksikin* se, että se julkea seksistisyys, joka erityisesti nyt näyttää eri tahoilla karkeita muotojaan, ei ole ylihistoriallinen eikä kulttuurisesti universaali vaan leimallisesti moderni länsimainen ilmiö. Sen historialliset perustat ovat jäljitettävissä nimenomaan niihin ihmiskuvan, kulttuurin, sosiaalijärjestelmien ja yhteiskuntakäsitysten muutoksiin, joista liberaali länsimainen individualismi, kansalaisyhteiskunta ja hyvinvointivaltio alkoivat muodostua.

Toiseksi väitän, että meidän nyt seksistiseksi mieltämämme jyrkästi kaksijakoinen sukupuolijärjestelmä on modernin yhteiskunta- ja valtiolaitoksen keskeinen rakenne, niitä tukipylväitä, joiden varassa koko järjestelmä viime kädessä seisoo tai kaatuu. Jo demokraattinen kansalaiskäsite itsessään on ja oli alun alkaen sukupuolijakoinen. Se ei suinkaan antanut lupauksia yhdestä ja yhtäläisestä tasa-arvosta, kuten usein virheellisesti otaksutaan, vaan kaikissa oikeuksissaan ja velvollisuuksissaan se satoi naisen kansa-

laiskelpoisuuden ensisijaisesti perheeseen ja yksityiseen, miehen vastaavasti julkiseen, työelämään.

Kolmanneksi katson, etteivät naiset olleet kansalaisyhteiskunnan ja sen sukupuolijärjestelmän pystyttämässä tahdottomia objekteja, vaan myös aktiivisia vaikuttajia, jotka muotoilivat tavoitteitaan emansipaatioargumentein. Toiminnan sisältönä oli yleisesti sen naisidentiteetin julkinen tunnustaminen, jossa nainen vapautuisi ”luontonsa mukaisiin tehtäviin”, hoitamaan kotia ja lapsia, vaalimaan heikkoja ja sairaita, huoltamaan köyhiä, kasvattamaan kurittomia. Esimerkiksi sosiaalidemokraattinen naisliitto ilmaiti 1930-luvulla selkeästi tavoitteensa: naiset on vapautettava työelämästä kodille.

Tästä ei suinkaan tule tehdä sitä naiivia johtopäätöstä, että naiset olisivat itse rakentaneet oman alistuksensa, vaan tavoitteenasettelu ja toiminta on pikemminkin nähtävä selvänä osoituksena naisten aktiivisesta roolista historian muutoksissa. Juuri tähän sisältyy myös toivo: jos naiset ovat olleet järjestelmän rakentajia, he voivat olla myös sen purkajia ja uudelleen kokoajia.

Toisaalta varhaisten naisliikkeiden tavoitteenasettelun ja naisten todellisen toiminnan tunnistaminen vahvistaa sitä väitettä, että naisemansipaatio todella oli historiallinen ilmiö, jota on aina myös tarkasteltava historiallisesti, oman yhteiskuntansa kokonaismuotoon kytkettynä.

Väitänkin *lopuksi*, että jos nykytilanteessa aiotaan päästä eteenpäin, on edettävä armottomasti nimenomaan modernin yhteiskunnan omiin perusteisiin, sen pohjimmaisiin rakenteisiin. Abstraktin ja vaarattoman patriarkalismi-syyllisen sijasta on ryhdyttävä paljastamaan oman yhteiskuntamme historiallisesti tuotettuja ja elävien ihmisten muovaamia rakenteita, ideologioita ja toimintamekanismeja ja etsimään ratkaisua tämän paljastustyon pohjalta.

Mikäli tätä ei tehdä, on vaarassa käydä niin, että radikaalin muutoksen sijasta uppoudutaan yhä uudestaan etsimään tilapäisratkaisuja erilaisista tasa-arvoisista ja tasa-arvotoimikunnista, tekemään yhä uusia ja uusia selvityksiä sukupuolten välisestä eriarvoisuudesta jne. Oma skeptinen käsitykseni on, että tällaiset parannukset eivät edes hipaise niitä perusrakenteita, jotka pitävät yllä tällä hetkellä eriarvoiseksi mieltämääme sukupuolijärjestelmää. Ne jäävät auttamatta eräänlaiseksi pintakosmetiikaksi, jolla ehkä tilapäisesti voidaan peitellä ryppyjen syvyyttä, mutta ei niitä kokonaan poistaa.

Vaarana on edelleen se, että myös emansipaation nimissä esiintyvä liikehdintä — kieltäessään historiallisuutensa ja luopuessaan sisäisestä ja ulkoisesta kritiikistään — saattaa tosiasiaa valjastautua itsekin uusintamaan sitä sukupuolten mukaista kaksijakoisuutta ja naisen ”julkista” toiseutta, josta yhteiskuntakoneistomme syntyvaiheessa muodostui yksi sen keskeisimmistä tukipylväistä.

Irma Sulkunen